

I. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ СТАНУ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ІНСТИТУТІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИРІШУВАТИ ЗАВДАННЯ З ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО САМОПІЗНАННЯ

Світлана Табінська, Володимир Приходько

Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту

Анотація

В даній статті обосновується необхідність становлення «образ-Я» в контексте майбутньої професійної діяльності у студентів ІФК як активізації особистісно-професійного самопізнання. Представлені результати досліджень основного етапу формуючого експерименту, свідчать про ефективність розробленої технології викладання дисципліни «Введення в спеціальність».

Annotation

The article deals with the necessity of forming the image of a professional future student at the institute of physical culture and sport. The result of the investigation of the primary stage of the formative experiment is substantiated. The result of the investigation about the effectiveness of the educational technology of the teaching discipline «Leading in specialty» is evidenced.

Постановка проблеми. Набуття професійної компетентності відбувається в студентські роки, коли триває пошук «Я», формуються професійні якості, вміння та знання. Важливою умовою ефективного вирішення професійних завдань є готовність майбутніх фахівців сфери фізичної культури і спорту здійснювати особистісно-професійне самопізнання, саморозвиток та подальшу самоосвітню діяльність [6].

Водночас, результати психолого-педагогічних досліджень [3, 4] свідчать, що реально існуюча система навчання у педагогічних ВНЗ у кращому випадку формує у студентів здатність до стихійного професійного саморозвитку.

Власне тому сьогодні існує необхідність обґрунтування та підвищення стану готовності студентів ІФК вирішувати завдання з особистісно-професійного самопізнання ще під час навчання у ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Самопізнання як початкова ланка самосвідомості дає людині знання про самого себе («образ-Я»). Адже, як зазначають Т.І. Глухова, А.Р. Кірілаш, Л.В. Зубченко [2], перший рівень самопізнання складається через співвідношення самого себе з іншими людьми. Потім відбувається перенос цієї якості на себе, з'ясовується ступінь її вираженості в самому суб'єкті.

Важливо відмітити, що процес формування у студента «образ-Я»

характеризується утворенням оціночних еталонів-стереотипів, які складаються з визначеного набору якостей [3].

В контексті нашого дослідження необхідно звернути увагу на особистісний та операціонально-діяльнісний аспекти самооцінки. Так, за А. Реаном [5] вони виражаються в оцінці власних особистісних якостей, свого професійного рівня та рівня компетентності у зв'язку з ідеалом образу «Я-професіонал». Тим часом незгодженість самооцінки у цих двох аспектах впливає на професійну адаптацію, професійну успішність та особистісно-професійний розвиток особистості.

Велику роль у формуванні спрямованості студентів на професійну самореалізацію відіграє зіставлення образу «реального Я» з «ідеальним Я», а також процес формування професійної ідентичності особливо у студентські роки. Так, на рівні «Я-реального» відбувається: рефлексія професійних умінь, якостей; на цій основі формується реальний образ «Я-професіонал». Особливо треба відмітити, що на цьому рівні відбувається оцінка реального образу з точки зору відповідності його ідеальному образу «Я-професіонал» [5].

Таким чином, ми згодні з сучасною позицією науковців [2, 3, 5] про те, що сформований у студентів ідеальний та реальний образ «Я-професіонал» (або «образ-Я» в контексті майбутньої професійної

діяльності (МПД)) стане тим орієнтиром, до якого буде прагнути діяльний студент.

Разом з тим проведений аналіз науково-методичної літератури і практичної діяльності викладачів і дослідників [1, 2, 3, 4] виявив практично повну відсутність даних щодо спеціальних засобів або педагогічних технологій, які б підвищили стан готовності студентів ІФК вирішувати завдання з особистісно-професійного самопізнання ще під час навчання у ВНЗ. Приміром, В.В. Приходько [4] так і не адаптував навчальну технологію створення «образу» майбутньої професійної діяльності до студентів ІФК.

Мета дослідження. Метою даного дослідження була перевірка ефективності запропонованої навчальної технології викладання навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності» у частині показників стану готовності студентів вирішувати завдання з особистісно-професійного самопізнання.

Методи, організація досліджень. Для вирішення поставленої мети були застосовані наступні методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури; метод соціологічних досліджень; спрямовано-асоціативний експеримент; контент-аналітичне дослідження; методи математичної статистики (достовірність збігів і розходжень для експериментальних даних визначалася за статистичним критерієм Вілсона-Манна-Уїтні).

Розроблена нами анкета дозволила оцінити рівень розуміння студентами суті «образу» майбутньої професійної діяльності.

Дослідження проводилося в Дніпропетровському державному інституті фізичної культури і спорту (ДДіФКіС) та Харківській державній академії фізичної культури (ХДАФК). В опитуванні брали участь студенти 1 курсу навчання.

Основний етап формуючого дослідження проводився протягом I семестру, були сформовані

контрольні (2 групи студентів 1 курсу, які навчаються за спеціальністю «Фізичне виховання» (ФВ) та «Спорт» в ДДіФКіС; 3 групи – «ФВ», «Спорт», «Здоров'я людини» (ЗЛ), студенти яких навчаються в ХДАФК) і експериментальні групи (3 групи студентів 1 курсу: «ФВ», «Спорт», «ЗЛ» відповідно за якими ведеться підготовка фахівців у ДДіФКіС). Загальна кількість опитаних склала 187 осіб, з них 80 студентів ХДАФК та 107 студентів ДДіФКіС.

В основних групах викладання навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності» характеризувався оптимальною комбінацією основних навчальних компонентів (зміст, прийоми, методи, форми, засоби). Так, викладання дисципліни відбувалося з використанням навчальної технології створення «образу-Я» в контексті МПД; авторського комплексу вправ; активних та інтерактивних методів і прийомів навчання (у т.ч. дискусії та випереджувальної підготовки студентів до лекцій); рейтингової технології оцінювання знань студентів; електронного навчального посібника «Вступ до вищої фізкультурної освіти».

Контрольні групи склали студенти, що навчаються в ДДіФКіС та ХДАФК, у яких навчальна дисципліна «Вступ до спеціальності» викладалася за загальноприйнятою методикою, без використання зазначених заходів основного етапу формуючого дослідження.

Результати досліджень та їх обговорення. Узагальнення результатів дослідження за розробленою анкетною дозволили констатувати, що рівень розуміння студентами суті «образу» майбутньої професійної діяльності після основного етапу формуючого експерименту достовірно вищий ($p < 0,05$) в основних групах ніж в контрольних (рис. 1). Треба зазначити, що до експерименту статистично значущих відмінностей за цим показником між контрольними та основними групами не було не

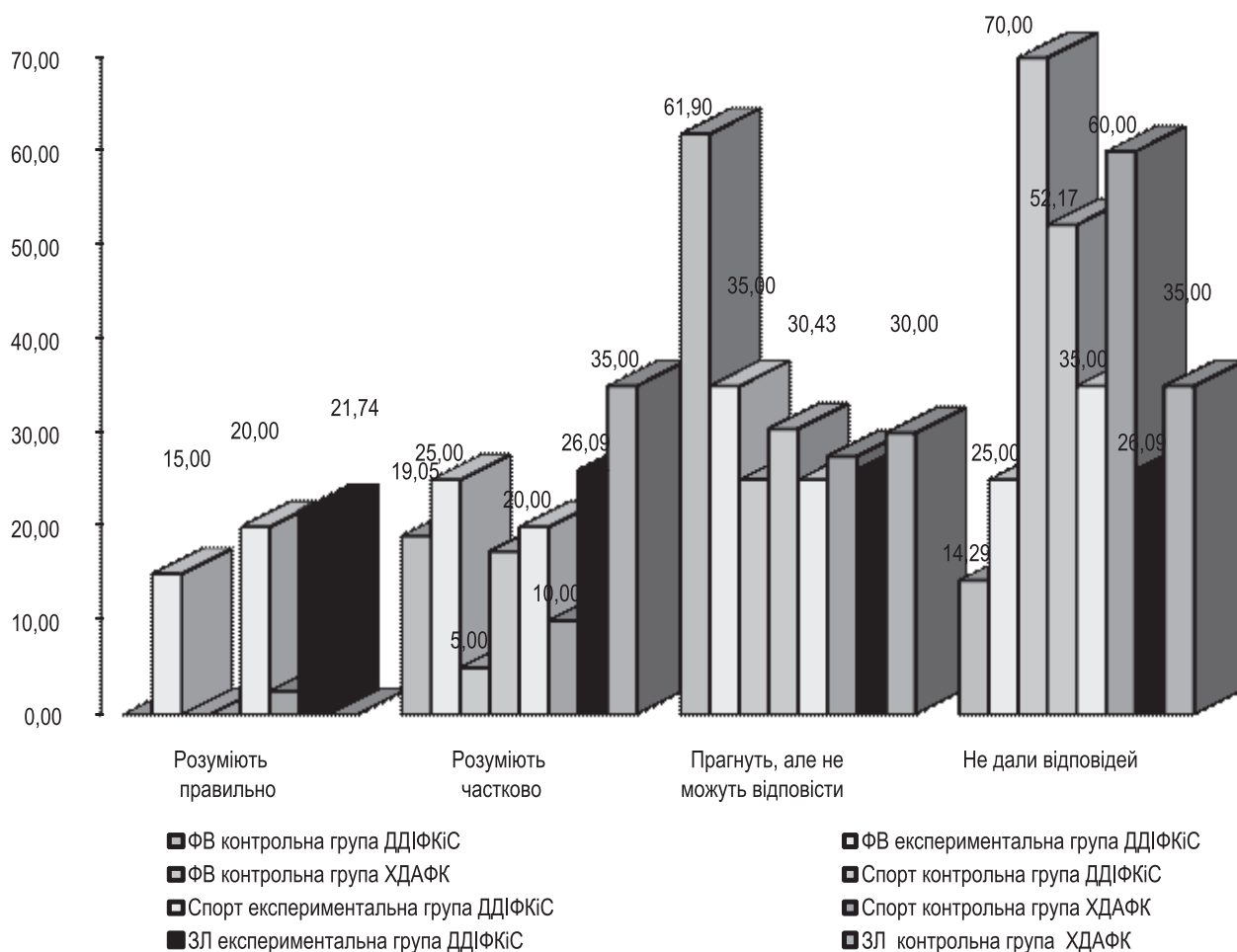
виявлено ($p > 0,05$).

Обробка відповідей дозволила заключити, що після експерименту серед респондентів груп «ФВ» в цілому правильно розуміють, що являє собою по суті «образ» майбутньої професійної діяльності лише 3,33% – студентів контрольної групи ХДАФК, що на 11,67% менше ніж серед студентів основної групи (15,0%). 25,0% студентів основної, 19,05% – контрольної групи ДДіФКіС та 20,0% – контрольної групи ХДАФК уявляють «образ» професійного майбутнього не досить чітко. Прагнуть, але не можуть відповісти на питання – 35,0% студентів основної групи, 61,9% – контрольної групи ДДіФКіС та 46,67% – контрольної групи ХДАФК. Ще 25,0%, 19,05% та 30,0% студентів вказаних груп навіть не спромоглися дати будь-якої відповіді на поставлене питання. Це означає, що у студентів основної групи «ФВ» рівень розуміння суті «образу» майбутньої професійної діяльності достовірно вищий ніж у студентів контрольної групи.

Основна група студентів, яка навчається за спеціальністю «ЗЛ» в ДДіФКіС та контрольна група студентів «ЗЛ», яка навчається в ХДАФК відповіли на поставлене питання: «Що являє собою по суті «образ» майбутньої професійної діяльності?» Зовсім не дали відповідей 35,0% студентів контрольної групи, що на 8,91% більше ніж в основній (26,09%). Прагнули, але не змогли відповісти 30,0% та 26,09% студентів вказаних груп. Ще 35,0% студентів контрольної та 26,09% основної групи, відповіли на питання частково. Треба відмітити, що можуть уявити досить чітко «образ» професійного майбутнього лише студенти основної групи (21,74%). Тож, ми бачимо, що рівень розуміння студентами суті «образу» майбутньої професійної діяльності, в основній групі «ЗЛ» вищий ніж у відповідній контрольній групі.

За даними нашого дослідження серед респондентів основної та

Рис. 1. Рівень розуміння студентами ІФК що являє собою по суті «образ» майбутньої професійної діяльності після експерименту (%).

контрольних груп «Спорт» тільки студенти основної групи (20,0%) можуть уявити досить чітко «образ» професійного майбутнього, і лише 2,5% – студентів контрольної групи ХДАФК. Відповіли на питання частково – 20,0%, 17,39% (ДДІФКіС) та 20,0% (ХДАФК) студентів основної та контрольних груп відповідно. Ще 25,0%, 30,43% та 40,0% – студентів вказаних груп прагнуть, але не можуть відповісти на поставлене питання. Зовсім не дали відповідей – 35,0%, 52,17% (ДДІФКіС) та 35,0% (ХДАФК) респондентів відповідно вказаних груп.

Отже, рівень відповідей на поставлене вище питання у студентів основних груп «ФВ», «ЗЛ» та «Спорт» значно вищий ніж у тих, які були віднесені до контрольних груп. Крім того, правильно відповіли на питання в основному тільки та частина студентів, у яких

«образ» професійного майбутнього був сформований не тільки за рахунок наслідування відомого їм прикладу (тренера, викладача, тощо), але й ще на протязі навчальної діяльності з дисципліни «Вступ до спеціальності».

Це підтвердило той факт, що використання педагогічної технології створення «образу» майбутньої професійної діяльності є ефективним засобом формування готовності студентів до особистісно-професійного самопізнання.

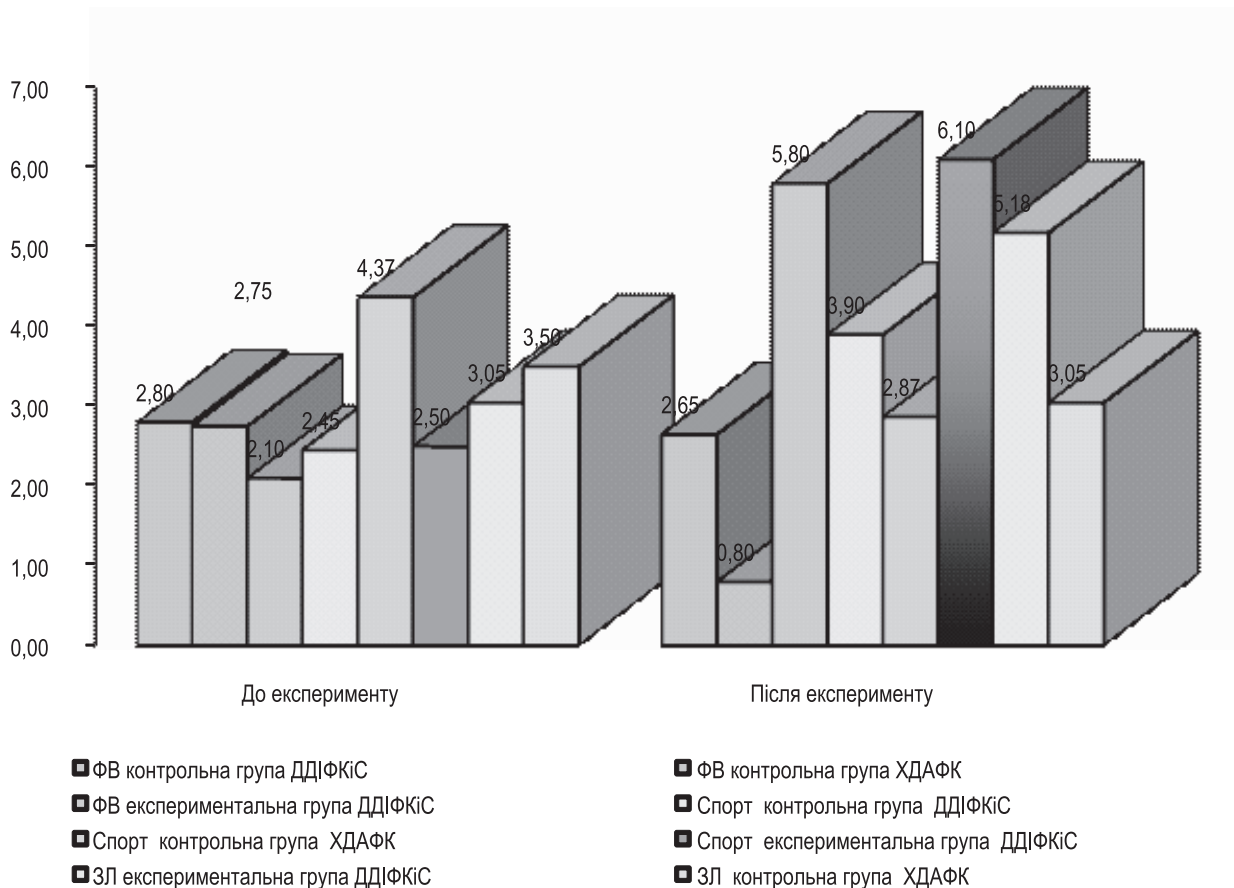
Наступною сходинкою нашого дослідження було виявлення повноти сформованості «образу-Я» в контексті МПД за спрямовано-асоціативним експериментом у модифікації відкритих питань.

Матеріали дослідження показали, що за повнотою сформованості «образу-Я» в контексті МПД у студентів основних і контрольних груп до експерименту статистично

значущих відмінностей також не було виявлено ($p > 0,05$). Це дає право вважати, що суттєві зміни цього показника мають відбутися лише за рахунок введення експериментальної методики викладання навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності».

Узагальнення результатів дослідження за спрямовано-асоціативним експериментом свідчать, що після експерименту повнота сформованості «образу-Я» в контексті МПД у студентів в основних групах має статистично значущі ($p < 0,05$) зміни порівняно з контрольними групами. Цей показник став більш високим у студентів в основних групах ніж в контрольних (рис. 2).

Так, після основного етапу формуючого експерименту повнота сформованості «образу-Я» в контексті МПД в контрольній групі «ФВ» (ДДІФКіС) навіть зменшилася на 0,15 кількість

Рис. 2 Повнота сформованості «образу-Я» в контексті майбутньої професійної діяльності у студентів ІФК до та після експерименту

згадувань студентів про особливості їх майбутньої професійної діяльності; в контрольній групі «ФВ» (ХДАФК) – зменшилася ще більше – на 1,95. В основній групі «ФВ» цей показник збільшився вже на 3,7 кількість згадувань.

В контрольній групі «Спорт» (ХДАФК) – кількість згадувань зменшилася на 1,5; в контрольній групі «Спорт» (ДДІФКіС) – збільшилася, але тільки на 1,45 кількість згадувань. В основній групі «Спорт» цей показник збільшився вже на 3,6 кількість згадувань після основного етапу формуючого експерименту, як це видно з рис. 2.

В основній групі «ЗЛ» кількість згадувань студентів про особливості їх професійного майбутнього збільшилася на 2,13. В контрольній групі «ЗЛ» (ХДАФК) – цей показник вже зменшився на 0,45 кількість згадувань.

Це дає можливість підтверди-

ти нашу попередню гіпотезу про необхідність вже з I-го семестру надавати педагогічну підтримку студентам ІФК у процесі їх особистісно-професійного самопізнання, розуміння та оформлення «образу-Я» професійно-педагогічної діяльності на сучасному етапі розвитку суспільства та діяльності фахівців сфери фізичної культури і спорту.

Висновки.

1. Проведене дослідження показує, що педагогічні умови, а саме використання спеціально розробленої нами навчальної технології та авторського комплексу вправ, спрямованого на активізацію самопізнання дали можливість студентам експериментальних груп усвідомити потребу в саморуху та самовдосконаленні. Так, після проведення усіх заходів основного етапу формуючого дослідження

рівень розуміння студентами суті «образу» майбутньої професійної діяльності достовірно вищий ($p < 0,05$) в основних групах ніж в контрольних.

2. Результати дослідження свідчать, що повнота сформованості «образу-Я» в контексті МПД після експерименту стала достовірно вища ($p < 0,05$) у студентів основних груп ніж в контрольних. Так, якщо у студентів контрольних груп цей показник зменшився (крім контрольної групи «Спорт» ДДІФКіС), то у студентів основних груп – збільшився на 3,7 («ФВ»); 3,6 («Спорт»); 2,13 («ЗЛ») кількість згадувань.
3. Таким чином, аналіз отриманих результатів підтвердив ефективність удосконаленої навчальної технології становлення «образу» професійного майбутнього та доцільність і

результативність використання усіх інших заходів основного етапу формуючого експерименту в процесі фахової підготовки студентів ІФК. Адже основний концептуальний задум навчальної технології викладання дисципліни «Вступ до спеціальності» полягав в активізації процесу особистісно-професійного самопізнання студентів-першокурсників.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Передбачається продовження досліджень з визначення ефективності експериментальної методики викладання навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності» на становлення студентів як суб'єктів власної навчальної діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Завалова Н. Д. Образ в системе психической регуляции деятельности / Завалова Н. Д., Ломов Б.Ф., Пономаренко В.А. – М.: Наука, 1986. – 174 с.
2. Глухова Т. И. Психолого-педагогические аспекты самосовершенствования личности специалиста / Т. И. Глухова, А. Р. Кирилад, Л. В. Зубченко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2007. – №5. – С. 3-5.
3. Курбет Н. В. Психологические аспекты развития профессионального самосознания подростков / Н. В. Курбет // Инновации в образовании. – 2006. – №2. – С. 87-96.
4. Приходько В. В. Роль «образу» у навчальній діяльності і освіті студентів (приклад актуалізації і застосування навчальної технології) / В. В. Приходько // TERTIA. Альманах. – Дніпропетровськ: НГУ, 2005. – С.110-114.
5. Реан А. А. Социальная педагогическая психология / А. А. Реан, Я. П. Коломинский. – СПб. : Питер Ком, 1999. – 416 с.
6. Рясса С. О. Про розуміння студентами інституту фізичної культури суті образу майбутньої професійної діяльності / С. О. Рясса // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2008. – №6. – С. 144-146.

